

A függelékben az alapfogalmi magyarázatok után 28 oldal terjedelmű igen részletes irodalomjegyzéket találunk. Ezt követi az ábrajegyzék 88 ábrával, a térképjegyzék a 43 térképpel és a táblázatjegyzék 68 táblázattal.

Ajánlom a könyvet a társadalomtudománnyal foglalkozó (geográfia, jog, szociológia, közgazdaság, biztonságpolitika stb.) kutatók, hallgatók számára. Mint tudjuk a határkutatás jelentős területe a vándorláskutatás, így a határral foglalkozók alapolvasmányának is tekinthető Rédei Mária új könyve.

Ezen túl szívből ajánlom mindenkinek, akik érdeklődnek korunkban lejátszódó események iránt, hisz a migráció valamely vonatkozásban mindenkit közvetlenül vagy közvetve érint.

Szónoky Ancsin Gabriella

TÓTH IMRE:

***A Nyugat-Magyarországi kérdés 1922–1939.
Diplomácia és helyi politika a két világháború között.
Dissertationes Sopronienses 2. Sopron, 2006. 271. old.***

A mű alapjául szolgált az sikeres doktori értekezés, amit a Szerző a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola Történettudományi Doktori Program „Európa és a magyarság a 18–20. században” keretében 2005-ben védett meg. Tóth Imre a hazai, német és osztrák levéltárakban hatalmas primer forrásanyagot gyűjtött, aminek segítségével, biztonsággal kalauzolja az olvasót a téma megértésében.

Az alkalmazott módszer sem mindennapi, hiszen a regionális mikrokörnyezetet vizsgálja az országos diplomáciai eseményekkel párhuzamosan, egészséges egyensúlyt találva ezzel mondandójának igazolására.

Ugyanakkor arra keresi a választ, hogy a két szint tevékenysége mennyire hatott egymásra, voltak-e találkozási pontok, mi motiválta az egyiket és a másikat. Arra a következtetésre jut Tóth Imre, hogy Burgenland és Nyugat-Magyarország kérdésében egyik érdekelt fél (Ausztria, Magyarország és Németország) sem akarta országos diplomáciai szinten bolygatni az ügyet. A helyi politika viszont a közvélemény erejének a kihasználásával sok esetben kellemetlen helyzetbe kényszerítette a magyar diplomáciát, állandó határmódosítási javaslataival a kettős beszéd irányába szorította.

A nyugat-magyarországi kérdés valóban az osztrák–magyar kapcsolatokban emblematikus, a békeszerződés ugyan Ausztriának ítélte, de a velencei egyezmény lehetővé tette az ott élő lakosság számára a népszavazást (plebiszcitum), így egyszerre jelentette ez a trianoni békeszerződés szorításából való kitörést, a másik oldalról viszont a magyar mozgáster növekedésével egyre veszített jelentőségéből.

A Velencei Egyezményt követte a Burgenlandi Egyezmény, ami a két állam vegyes döntőbíróági (adjudikáció) eljárását is szabályozta, alapul szolgált egyben a vagyoni jogi tárgyalásoknak. A nyugat-magyarországi terület egyedül az, amely az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése után valójában megvalósítja az államutódlás kategóriáját, gyakorlatilag a többi nem. Burgenland mintegy ütőkártyaként szerepelt mindkét kormány kezében. Kerekes Lajos idézi könyvében az osztrák kormány közlését, miszerint olyan lassan fog tárgyalni az egykori államvagyon likvidálásának ügyében Magyarországgal, mint amilyen lassan Magyarország Burgenland kérdésében.

A Burgenlandi Egyezmény 1923. február 26-án rendelkezett a terület késői átadásával kapcsolatos osztrák követelésekről, a tulajdonok, károk, ingóságok, bankjegyek és értékpapírok, adósságok, nyugdíjasok és alkalmazottak kártérítéséről. Ebben fogalmazza meg a VI. cikkely, hogyha a vitás kérdéseket nem lehet 1923. május 1-jéig megoldani, akkor a két fél vegyes döntőbírótság keretében fogja ezt megtenni.

A burgenlandi telekkönyvek, nyugdíjak ügye mellett vissza-visszatér az osztrák–magyar tárgyalásokon a húszas években, sőt még Ausztria egy viszont keresetében is, amit 1931-ben nyújtott be a Magyar Királysággal szembe, ennek egy fejezete a burgenlandi károk megtérítésére vonatkozik.

Tóth Imre alapos vizsgálat alá veszi és mutatja be az osztrák–magyar viszonyt a húszas években, ennek eredményeit, esetleges buktatóit. Jól érzi, hogy szükséges feltárnia a burgenlandi kérdés német relációját is, mindezt a német illetve a nagynémet gondolat jegyében teszi. Az Anschluß tilalmát 1919-től mindkét államnak figyelembe kellett vennie, a weimari alkotmányban ugyan szerepelt, de Ausztria számára a sant-germain-i békeszerződés mondta ki már határozatilag. A kérdésben Németország igyekezett a semlegesség látzatát kelteni a húszas években. Mindemellett a terület megtartásával és megőrzésével számolt a majdani egyesülés esetére.

A nyugat-magyarországi német érdekek védelme egyrészt a Löbe affér miatt is előtérbe került, illetve a német propaganda tevékenység a húszas évek végén előhírnöke volt a 30-as évek egymás után megjelenő propagandatevékenységnek.

A területrendezéseknek hatása volt a helyi regionális politikára, de a gazdaság fejlődésére is. Ebben az alfejezetben Tóth Imre világosan bemutatja, hogy Ausztria nyilvánvalóvá kívánta tenni, hogy a terület számára az életben maradása miatt szükséges. A magyar fél ezzel szemben azt állította, hogy Burgenland maga is gabona behozatalra szorul. Felmerült az is, hogy a terület kolonc lesz Ausztria nyakán, az pedig feléli az ott lévő készleteket. A határok átalakulása, Bécs felvevőpiacként történő kiesése komoly válságba sodorta Sopron gazdaságát is.

Fontos kiemelnünk a civitas fidelissima gondolatot, amely valóban alkalmas volt arra, hogy az eltérő eszmeiségű erők is felsorakozhattak mögéje.

A 30-as évek diplomáciai kapcsolatait a nyugat-magyarországi probléma nézőpontjából vizsgálja a továbbiakban a könyv, szerkezetében érthető okokból a húszas évek történései dominálnak. Magyarország gazdasági, majd politikai orientációja Németország felé irányult a 30-as évek elején, de ennek fontos láncszeme volt az osztrák–magyar viszony.

Gömbös elismerte a német taktikai érdekeket, de egyben kijelentette, hogy Németország nem akarja elvenni Nyugat-Magyarországot, inkább az a célja, hogy visszaadja Magyarországnak. Gömbös gondolt a terület visszaszerzésére, de azt nem tartotta egyelőre kivitelezhetőnek. A gazdasági válságjelenségek valóban drámaként jelentek meg, a magyar exportlehetőségek beszűkültek, a határ menti életfeltételek jelentősen nehezedtek.

Sopron gazdasága is az összeomlás határán volt. A térség jelentősen érdekelt volt az osztrák–magyar kapcsolatok kedvező alakulásában. Tóth Imre azt a módszert alkalmazza a 30-as évekre is, mint a húszas évek fejezeteire, a helyi politika, a határ menti sérelmek és történések mellett bemutatja a nemzetiségi helyzet alakulását Sopronban. Itt is jelentősek a változások. Egyrészt a radikalizálódás, másrészt a hatalom homogenizáló törekvései vannak jelen.

A munka fontos eredménye a helyi, közigazgatás és civil szerveződések önálló életre kelésének bemutatása, s annak vizsgálata, hogy a központi koncentrikus körökkel milyen volt a lefedettsége.

Az 1921–22-ben kialakult probléma nem szűnt meg, lappangott, különleges helyzetbe kerül 17 év után, mikor megtörténik az Anschluß. Ez ismét napirendre hozta az ügyet, más

dimenziót nyitva jelentőségének. Mindezt érdekesen vizsgálja a német külpolitika rendszerében és az osztrák-német egyesülési törekvések árnyékában.

1936 őszén ünnepelte Ausztria Burgenland születésének 15. évfordulóját. A nagyszabású előkészületek felháborodást váltottak ki. Ám Miklas államfő baráti hangvételű üzenet küldött a keleti szomszédnemzetnek. A baráti hangnem mellett felerősödött a hazai propaganda, ami terhelte a két ország viszonyát. Az Anschluß előtti politikai várakozások a határ menti lakosságban egyfajta félelmet is keltett.

A hivatalos német diplomácia mellőzte a feszültségek kiélezését, amelyek a területekkel voltak összefüggésben. Voltak óvatos, a kormányhoz közelálló körök részéről Berlinben puhatolózások Burgenland megszerzésére vonatkozóan, azonban a német fél kitérő választ adott. Ernst von Weizsäcker feljegyzéseiből tudhatjuk meg, hogy Hitler nem lelkesedett a magyar elképzelésekért.

A valóság Helmut Triska által elkészített két javaslatból derül ki, ami Sopron és környéke, illetve egész Nyugat-Magyarország Németországhoz csatolásáról szólt. Az első „Sopronnak a Német Birodalomhoz való csatolása” füzet statisztikai sorokat, térképet tartalmaz, s történetileg igazolja a „visszacsatolás” szükségességét. A másik füzet „Német-Nyugat-Magyarország beillesztése a Német Birodalomba” hasonló érvekkel és túlzó adatokkal találja javaslatát. Napvilágot látott egy másik tervet, Fritz Heinz Reimesch elképzelése, ami Magyarország néprajzi viszonyait és átrendezését tartalmazza. A kétségek fokozásához járult hozzá, hogy Erdmannsdorff 1939. május 23-án 6000 magyar kitelepítését javasolta az egykori burgenlandi Engerau térségből.

A Német Birodalom új vezetése kétséget nem hagyott a felől, hogy a tartományt évezredes német területnek tekinti, amely hosszú idegen uralom után tért vissza a birodalomba. Tóth Imre ennek hatását vizsgálja módszerének megfelelően a határ menti lakosságra, Sopronra, illetve a soproni németségre. A második világháború egy időre levette a napirendről a nyugat-magyarországi kérdést.

Ezen kutatási területek mellett fontos volt Tóth Imre számára a kor várospolitikájának a vizsgálata is, ami véleménye szerint egyértelműen tudatosságot mutatott.

Tóth Imre könyve módszerével, eredményeivel, a különböző nézőpontok bemutatásával nemcsak értékálló művet alkotott, hanem hozzájárul a különböző gondolkodásmódok megértéséhez, a másik véleményének tiszteletéhez és elfogadásához. Ezért is mestermunkának tekintem.

Szávai Ferenc